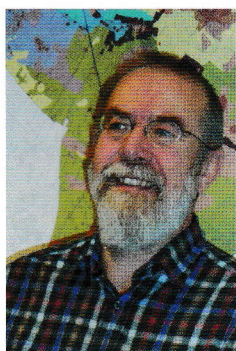
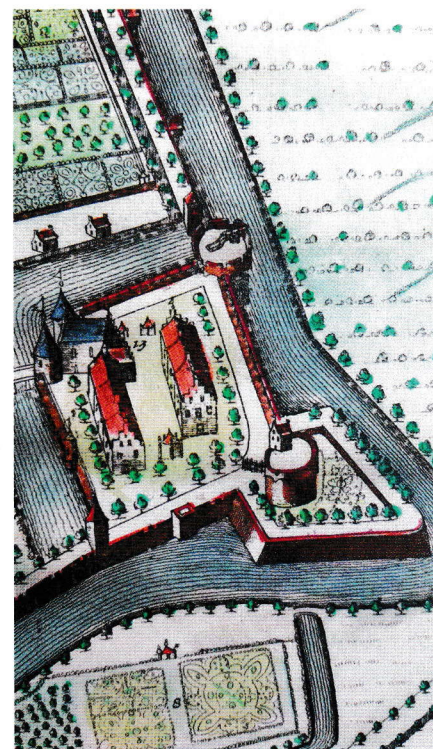
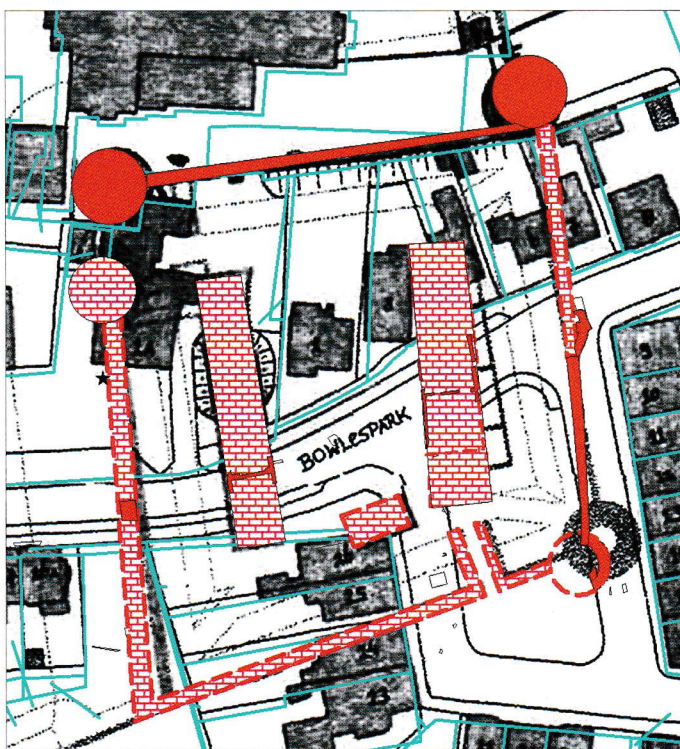

Torens, muren en kanonskogels

De aanleg van het riool in het Bowlespark heeft een nauwlettende archeologische begeleiding gekend. Daartoe had de gemeente het bureau SyntheGra Archeologie ingehuurd. Doel was meer te weten te komen over de geschiedenis van het kasteel van Wageningen, waarvan de bouwresten onder het Bowlespark begraven liggen. Het bureau heeft de gevonden muurresten ingemeten en gekeken wat de bouwgeschiedenis ervan was. Basis voor het onderzoek was een programma van eisen opgesteld door regioarcheoloog Peter Schut.

Het kasteel onder het Bowlespark; in rood de eerder en nu teruggevonden muurresten; in rood gerasterd de veronderstelde ligging van de overige muurresten, in blauw de huidige kadastrale indeling. Beeld Peter Schut

Rechts: het kasteel van Wageningen, detail van een kaart uit 1653; Met blauw dak de poorttorens en het woongedeelte, met rood dak links het brouwershuis en rechts het bussenhuis. Collectie Gemeentearchief Wageningen

Peter Schut

Door Peter Schut

Het kasteel van Wageningen werd rond 1526 gebouwd in opdracht van Karel van Gelre. De ligging in de zuidoosthoek van de stad zal ongetwijfeld te maken hebben gehad met de mogelijkheden van bevoorrading via de Rijn, maar ook met de wens de rivier te kunnen controleren. Daarbij zal zeker ook een rol gespeeld hebben dat de hertog de inwoners van Wageningen wilde laten zien wie het voor het zeggen had. In 1672/1673 kwam een einde aan dit verdedigingswerk toen de Fransen het in bezit namen en ontmantelden. In het verleden hebben amateurarcheologen belangrijke waarnemingen gedaan aan de noord-

zijde. De gerestaureerde resten van de funderingen van de torens en de muur aan de zuidrand van het Torckpark zijn daarvan het tastbare resultaat. Weliswaar zijn ook op andere locaties kleine waarnemingen gedaan, maar er bleven veel vragen over. De muren van de gewelfkelder (naast het museum) bleken bijvoorbeeld aan de zuidzijde tot op grote diepte te zijn weggebroken. Betekende dit misschien dat er veel meer gesloopt was dan wij dachten, waarbij de bakstenen waren hergebruikt? Ook wisten we niet exact waar de muren liepen en of er misschien bouwkundige details waren die meer licht zouden werpen op de bouwgeschiedenis van het kasteel. De resultaten waren boven

De zuidoostelijke toren en de stads-/kasteelmuur. Foto Patrick van Luytelaar

verwachting. Tot onze verrassing bleken de resten van het kasteel zich direct onder de huidige bestrating te bevinden. Alleen van de zuidelijke stads-/kasteelmuur zijn geen resten teruggevonden. Een verklaring hiervoor hebben we (nog) niet. De 2,6 meter dikke fundering van de kasteelmuur aan de westzijde laat zien hoe zwaar het werk is geweest dat hier werd gebouwd. Deze muur was bijna drie meter diep gefundeerd.

Aan de oostzijde was de stadsmuur tegelijkertijd gebruikt als kasteelmuur. Opvallend detail was dat het vorige riool hier over de lengte in de muur was aangelegd. Daarvoor moest indertijd wel een sleuf worden uitgehakt in de massieve stadsmuur. Hier werden ook muurresten gevonden die mogelijk de restanten zijn van een bastion, maar het kan niet worden uitgesloten dat het delen van de (stads?) muur zijn. Weliswaar staat op deze plaats geen muurtoren aangegeven op de oudste kaarten, maar op basis van de regelmatige afstanden tussen de wel ingetekende torens zou er een toren kunnen worden verondersteld ter hoogte van het kasteel. De smalle sleuf, de kabels en leidingen evenals een breuk in een waterleiding zorgden ervoor dat de omstandigheden voor het doen van waarnemingen hier verre van ideaal waren. Het definitieve antwoord op de functie van de gevonden resten zal pas in de verre toekomst gegeven kunnen worden, als er bijvoorbeeld weer een nieuw riool wordt gelegd...

Imposante resten

Anders was dit bij de zware toren die op de zuidoosthoek stond. Hiervan werden imposante resten teruggevonden (foto). Bijzonder is dat deze in twee fasen is gebouwd. Nadat de toren kort na 1500 was gebouwd, werd de 1,22 m dikke muur vermoedelijk in 1526 kapot geschoten. Vervolgens heeft men er aan de buitenzijde van de oude toren een tweede dikkere schil (1,55 m) omheen gezet. Mogelijk gebeurde dit in 1538 toen nog eens 189.500 bakstenen (519 m³!) werden gebruikt om het kasteel te

versterken. Onder in de toren werd een groot stuk van de bovenbouw teruggevonden. Bijzonder is dat het de aanzet van een gewelf betreft waar een van de gewelfribben in te herkennen is. Het verschillende kubieke meters grote deel is mogelijk naar beneden gekomen toen de toren in 1672 door de Fransen werd opgeblazen.

Daar waar het brouwers- en het bussenhuis werden aangesneden, werden de buitenste muren teruggevonden. Ook deze 40 cm dikke muren waren diep en zwaar gefundeerd. Bijzonder is dat het brouwershuis in verschillende fasen gebouwd blijkt te zijn, waarbij het noordelijke deel (waaronder de gewelfkelder) er later aan toegevoegd is. Overigens liep het onderkelderde deel oorspronkelijk door onder de huidige straat. Het zuidelijke deel van het brouwershuis was niet onderkelderd. Ook bij de bouw van het bussenhuis is sprake van twee bouwfasen. Een ander opvallend detail is dat de muur gefundeerd is met behulp van spaarbogen die hier overigens niet boogvormig maar rechthoekig zijn uitgespaard. Dit is een veelgebruikte techniek om te besparen op kostbare stenen en grondwerk. De vondst van enkele kleine vloerdelletjes in een ruimte van het bussenhuis geeft een idee van het toenmalige vloerniveau. Een voorlopige indruk is dat na de verwoesting van het kasteel in 1672 het terrein ingrijpend is gewijzigd. Door het slechten van de wallen, die zich aan de binnenzijde van de kasteelmuur bevonden, is het hele terrein opgehoogd.

Niet alle vragen beantwoord

Lang niet alle vragen zijn beantwoord. Waarom er bijna geen vondsten (aardewerk etc.) zijn aangetroffen begrijpen we nog niet. Wel zijn aan de oostzijde een drietal stenen kogels gevonden: twee kanonskogels en vermoedelijk één blijdekogel. Mogelijk dateren deze uit 1526 toen de zuidoostelijke toren kapot werd geschoten. Het is niet helemaal duidelijk of de oostelijke kasteelmuur identiek is aan de stadsmuur of dat deze de stadsmuur heeft vervangen.

Veel mensen vinden het jammer dat de muurresten nu weer door klinkers zijn afgedekt. Een begrijpelijke reactie, maar het kan niet anders op deze locatie. Gelukkig waren alle betrokkenen het er snel over eens dat de ligging van de resten zichtbaar gemaakt moest worden. Er is voor gekozen om door middel van in kleur afwijkende klinkers in een elleboogverband de exacte ligging in het stratenpatroon zichtbaar te maken. Ook is de grote brok van de bovenverdieping in het park geplaatst. De ervaring leert dat een dergelijk onderdeel kwetsbaar is voor weersinvloeden waardoor het na enige tijd uit elkaar zal vallen. Jammer genoeg kunnen we daar niets aan doen en moet het beschouwd worden als een tijdelijk fysiek gedenkteken.

Verder lezen

J. Soentgerath, 'Van aardfort tot herenhuis. Het kasteel van Wageningen (ca. 1500-1673)', in *Geschiedenis van Wageningen*, (Wageningen 2013) p. 132-149.